

Ք. Տարի, Թիւ 9, Սեպտեմբեր 1, 1928

ՊԱՇՏՕՆԱՄԹԵՐԹԻԿ ԶՆԳԵՑՈՑ ԽԾ ՎԱՐ ԷՆԹՍԻՑ ԸՆԿ-ԵԱՆ

Հրատարակելի Գրութիւններ Նրկի 1326 W. Huron St., Chicago, Ill.

ԽՍԱԳՐԱԿԱՆ

ՊԵՏԳՄԱՆԱՐՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԵՆ ՅԵՏՈՅ

Համագործակցութեան ոգին եւ երեւոյթները ուղիղ եւ ճշգրտօրէն դատելու տրամադրութիւնը, կատարեալ յաջողութիւն մը ըրին Զնգչոյ Վերշ. Միութեան վերջին Պատգ. Ժողովը:

Որոշումները, որոնք քուէարկուեցան միաձայնութեամբ, եկան որոշակիօրէն ապացուցանելու թէ ո՛չ մէկ տարակարծութիւն գոյութիւն ունի այն նպատակին չուրջ, որու հետապնդումին լրժուած է Միութիւնը, թէ Զնգուցիներ ատակ են զատորոշելու լաւը յոռիէն, գեղեցիկը՝ տգեղէն եւ նշարիտը սուտէն, թէ մանաւանդ Զնգուցիներ քաջութիւնն ունին դատապարտելու ի՞նչ որ չար է եւ նուիրագործելու ինչ որ բարի է եւ կը խօսի ազնիւ ու նուիրեալ հոգիներու:

Կարելի չէ հոս, այս ամփոփ սիւնակին մէջ, վերլուծման ենթարկել քուէարկուած բոլոր որոշումները եւ պարզել անոնց նշանակութիւնը:

Ամենայն հաւանականութեամբ մասնաճիւղեր եւ անհատ հայրենակիցներ ցարդ տեղեկացած են Պատգմ. Ժողովի աշխատութեանց ելքին եւ յառաջիկայ տարուան համար գծուած գործունէութեան ծրագրին:

Ո՞րքան համեստ վստահուած աշխատութիւնները մեզի՝ իբրեւ անհատ եւ իբրեւ հաւաքականութիւն, կը կարօտին ամէնուս ջերմ նուիրումին եւ օժանդակութեան, որովհետեւ վոքր աշխատութեանց մէջ մէր ցոյց տուած ատակութիւնը պիտի

ապացուցանէ թէ մենք կարող ենք ձեռնարկել աւելի խոչոր գործերու եւ ի գլուխ հանելու զանոնք իմաստութեամբ եւ շրջահայեաց խոհականութեամբ:

Յառաջիկայ տարուան մէջ մէր տանելիք աշխատանքը, ուրեմն, պիտի ըլլայ փորձաքարը մէր կարողութեան եւ ատակութեան՝ ընդարձակելու համար մեզի վստահուած այսօրուան համեմատարար միոքը գործը:

Ո՞յժ ու կարողութիւն Միութեան վարիչ մարմինին, աշխատով տանելու համար բոլոր այն պարտաւորութիւնները, որոնք կը ծանրանան իր ուսերուն վրայ: Կորով ու եռանդ կեղրոնի բոլոր անդամներուն, որպէս զի քաջ իմաստութեամբ գիմագրաւեն բոլոր գծուարութեանց եւ աննահանջ ընդառաջ երթան իրենցմէ պահանջուած զոհաբերութեանց:

Կա՛ր ու ոյժ նաեւ Միութեան բոլոր անդամներուն, ցրուած ամենուրեք, նաեւ մէր բոլոր հայրենակիցներուն, որպէս զի գիտակցօրէն եւ անշահախնդիր ոգիով կատարեն իրենց հայրենակցական պարտականութիւնը եւ աւելորդ անգամ մըն ալ ցոյց տան նուիրումի ոգին, որ կը բղխի անմեռ հաւատքէն հանդէպ սկսուած գործին:

Պատգմ. Ժողովէն յետոյ ոչինչ ունինք ըսելիք, բայց եթէ լծուիլ շինարար գործունէութեան եւ ոգորուն աշխատանքի, ամբողջապէս գործադրելու համար որոշումները եւ ի կատար հանելու ծրագրային աշխատութիւնները:

Թող ուրեմն կեղրոնը իր եւ մասնաճիւղերն ու անհատ հայրենակիցները փարին իրենց վստահուած աշխատութեանց եւ յառաջիկայ տարին դարձընեն բեղուն ու արդիւնաշատ տարի մը:

ԿԻՆԵՐՈՒԻ ԴԵՐԸ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑԻ ՄԷՋ

Վերաշինացի գործը Հայերու մէջ ծագում առած է մասնաւորապէս պատերազմէն անմիջապէս յետոյ: Հայերս բարեբախտաբար շինող ժողովուրդ մը եղած ենք դարերէ ի վեր, ու շինելու, վերականգնելու մեծ գործը անցելոյն մէջ յառաջ տարուած է մեծ չափով կիներու բարոյական եւ մտաւոր աջակցութեամբ:

Ներկայիս Վերաշինացի գործունէութիւնը մեծ թափով յառաջ կը տարուի, որովհետեւ պահանջը մեծ է, եւ չու է որ մենք կանչուած ենք շինել ու շինել լաւագոյնը:

Իրաւ է որ այր մարդիկ աւելի ատակ են այս գործի յաջողութեան համար, որովհետեւ անոնք են որ գործնականապէս կը մասնակցին, զոհելով թէ նիւթապէս եւ բարոյապէս, սակայն մենք կիներս ալ կրնանք մեծ չափով օգնել, գործի յաջողութեան լծելով մեր ալ բարոյական ոյժերը:

Անշուշտ կիներ, անոնք մասնաւանդ որ մի քանի զաւակներու մայր են, խիստ զբաղած են իրենց տնային գործերով, դաւակներու հոգատարութեամբ, ասոնք կարեւոր արգելքներ են գործոն դեր ստանձնելու համար, բայց Վերաշինացի վեհ նպատակը ըմբռնողներ այնքան մը զոհողութիւն պէտք է յանձն առնեն որ գոնէ Վերաշինացի ի նպաստ սարգուած ինձոյքներու եւ հանդէսներու ներկայ բլան եւ սիրով բերենց իրենց օժանդակութիւնը: Միշտ ալ ընդունուած իրողութիւն մըն է որ կիներ այս տեսակ պարագաներու տակ խիստ նախատառ կը դառնան եւ լաւագոյն արդիւնք ձեռք կը բերեն:

Ծառայութեան ոգին է որ ամենամեծ մղիչ ոյժը պիտի ըլլայ Վերաշինացի յաջողութեան: Երբ այրեր կը տեսնեն թէ կիներ եւս կը չահագրուուին ու կ'աշակցին, գէթ չափով մը, իրենց սիրած գործին, անոնք աւելի եւս եռանդով կը փարին գործին:

Այն կիներ որ Զնդուշցի չեն, թերեւս խորհին թէ նոյն հետաքրքրութիւնը ունենալու չեն հանդէպ Զնդուշչի Վերաշինացին: Սակայն քանի որ այսօր Զնդուշցիներու կիներ ենք, պարտականութիւն զգալու ենք գործերու եւ աջակցելու մեր կարողութեան չափով:

Զնդուշցիներ շատ մը լաւ յատկութիւններ ունին, որոնք սորվեցներու ենք նաեւ մեր զաւակներուն եւ ամերիկեան քաղաքակրթական դաստիարակութեան հետ միասին յառաջ տանելու ենք մեր զաւակաց մտաւոր ու բարոյական դարգացումը՝ իրեւ լաւագոյն Զնդուշցիներ:

Սորվեցնենք մեր զաւակներուն Զնդուշչի պատմութիւնը, որ Հայոց պատմութեան մէկ փոքր հատուածն է ու շատ ալ հետաքրքրական:

Կիներ, հետաքրքրուինք Զնդուշչի Վերաշինաց Միութեան գործունէութեամբ, ստանձնենք գործոն դերեր, վըստահ ըլլալով գործին յաջողութեան եւ յառաջացման:

ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Խորին չնորհակալութիւն կը յայտնեմ բոլոր իմ աղքական եւ բարեկամներուս ու հայրենակիցներուս, որոնք իրենց ներկայութեամբ եւ ծաղկեպսակներով յարդեցին սիրելի մօրս Աննա Պէխլիեանի յիշատակը՝ բոլորուելով անոր դադաղին չուրջ: Նոյնաէս մասնաւոր չնորհակալութիւն Զնդշոյ Վերը: Միութեան ֆրէզնոյի մասնաճիւղին, որ ներկայ էր հանդուցեալ մօրս յուղարկաւորութեան դեղեցիկ ծաղկեպսակով մը:

Ֆրէզնո, Քալ.

Սգակիր. Որդին
ՄԱՐԹԻՆ Պէհլիեան

ՏՈՒՏԱՆ

(ՆԱԽԵՐԳԱՆ)

ԳՐԵՑ Խ. Վ. Ա. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

Տուտան, Տուտան, կը իրնչէ անունը մեր ականջին նըման սարսափ տարածող մահապանգի զօղանջին՝ Ըսկըսեալ Մեծ-եղեռնի այն անիծեալ օրերէն, Ուր արինուուշտ Թուրքիան գահավիժեց դիրօրէն Քու անյատակ վիհիդ մէջ Հայորդիները բալոր Շէն աւանին Զընքուշի, արծուերոյնին լեռնօրօր:

— Դուն ամէնէն դըմխեմն ես անդունիներուն, ո'վ

Տուտան անլուր են ցաւերն, արհավիրքները տիտան, Որ եզրիդ վրայ գըլլապտոյտ, ալֆերուդ մէջ խելայ ձիւպօրէն սպառեցին ամբողջ աւան մը անմեղ, Զո՞հ ծրագրին հայաջինջ, հրէշային, ոնքեղէն, Զո՞ր սադայէլը ծընաւ Թալարի պիղծ ուղեղէն:

Պէյրուր

ԳԼԾԱԿ ՄԱՀԼԻ ՍԵԼՄԱՑԻ ՄԷՋ

Գրտակ Մահլէն ծօլառի կից բերդանման քանի մը տունի բաղկանար եւ որպէս քաջերու թաղ անուանի էր Զնդուշչի մէջ: Ք թաղեցւոց համերաշին եւ սիրակիր յարաբերութիւնն ալ ապահով նպատած էր իրենց թաղին անուանի դառնալուն:

Նոյն այս գերքն է որ կ'ուզէ գրաւել հիմա Սէլմացի Մըքո այն կէտը՝ ուր չորս տուներ իրարու գիմաց քառանկիւն բերդ ներկայացնեն, նման Գըտակ Մահլէն հին Զնդուշչի մէջ: Այս չորս ներու բնակիչները, վստահ ըլլալով որ իրենց մէջէն կարելի չէ ու կատու անցնել եւ ոչ ալ ջուր, որոշած են իրենց թաղը անու կոչէն Գըտակ Մահլէ, իրենց մէջ ապարեցներու համար հին Զնդուշչը ըլլալով ու աշխատութեան մէկ գերենք է ու նոր Զնդուշչը վերականինի Հայաստանի մէջ: Մէր այս պատու հայրենակիցներն են Զագո Ս. Սըրըմեան, Խաչիկ Մ. Սըրըմեան, սայ Յ. Մատղաշեան եւ Կ. Ա. Սըրըմեան:

Այս անուանակոչումը հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ Ցուլի Պըն. Յ. Մատղաշեանի ապարակին մէջ սարգուած խնճոյքով մը, ու ւեց առաւօտէն մինչեւ գիշերուան ժամը 2ը: Այս խնճոյքին պատհիւրեն էին Տիկիներ Աննա Խ. Տաղտիկեան, Մարի Յ. Քարդուան ժամանձեմ Պ. Աղնաւորեան, Երեխն ալ Տիկակոյէն: Մասնաւորան հրաւիրուած էին Պէնք. Աւետիս Տաղտիկեան՝ Սանկէն, Տօքով եղայուակներ՝ Տայնուպայէն, Սարդիս Գօնտօնեան եւ Տէր եւ Տիկի Փէլօեան՝ Սանքրանսիկոյէն: Հանդէսը այս հրէբերուն ներկայութիւն: Կ'ըլլար, որպէս զի յուսապնդուին եւ տեսնեն թէ հայրենիքի սէր կաւին որքաւոր է միրէնաօրնակ մեր հայրենակիցներուն մէջ:

Կէսորուան ճաշէն յետոյ, Փեսայ Մատղաշեան, Ստեփան Շիրին լեռն եւ Ֆրէտի իրենց նուագներով սկսան հայկական պարի եղան նուագել: մեր ատրէց հայրենակիցը Ա. Տաղտիկեան հրաւիրու սկսած պարը առաջնորդելու, եւ ահա Գրտակ Մահլէացիք սկսան Անն Ամուի գլուխում ծածկելի, 4—5 վարդիկեանի մէջ 25—30 լար հաւաքուած էր արգէն ի նոյնաս «Ծօլառ»ի: Ցետոյ պարիլու ներկայ եղող փոքրեր եւ ուրիշներ: Խնճոյքին զոյացաւ 41 տոլարի մար մը, որ չուտով զրկուեցաւ «Ծօլառ»ի վարչութեան:

Այս ուրախութեանց պահուն անդին նոր Գրտակ թաղեցւոց տիւնի Արշալոյս, Արաքսի եւ Համեսս իրեկուան ճաշը պատրաստ աշխատանքին լծուած՝ ճոխ սեղան մը շտկած էին, որուն չուրի համ ուած բոլոր ներկաներն ալ բարի գալուստ մաղթելով հիւրերուն եւ թաղը շնորհաւորելով ուրախացան, եղողէցին ու նուիրեցին:

«Ծօլառ»ի թղթակից Պըն. Կ. Սըրըմեան մասնաւոր շնորհւութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն, որ առաստածենօրէն մասն շէշչոյ շնորհէն պատահած էին «Ծօլառ»ի հանդանակութեան: Ժամանակութեամբ ներկաներ ցրուեցան դոհ տպաւորութեամբ:

Ֆրէզնո

ՃԱՆ ԱՇՏԱՐԱԿԵ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԶՆԳՈՒՇԻ ԴԱՐԱՀՈՐ ԱՆՑԵԱԼԸ

Կ'ուզեմ Զնգուշի հայրենակիցներուս համար մեր նախակինքուն պատմական կեանքը դրել «Ծովառ»ի մէջ: Թէեւ միայն ականջալուր եղած եմ այս պատմութեան, այսու հանդերձ վստահ եմ թէ իրական է ան: Վստահ եմ նաեւ թէ բոլոր Զնգուշի հայրենակիցներս պիտի փափաքին լսել իրենց պապերուն քաջագործութիւնները:

Այս պատմութիւնը երեք ու կէս դարի պատմութիւն է: Հազարարդ անուն մամա մը ունէի, որ շատ ծեր էր, ծընած էր 1770ին, մեռաւ 1902ին: Մամային ծննդեան թուականը ստոյգ է, որովհետեւ մեծ հայրս Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ սարկաւագ եղած է այդ թուականին, որու տիրացու Յովհաննէս կ'ըսեն եղեր: Ան ունէր մեծկակ Սր. Դիքը մը, ուր գրած էր իրենց ծննդեան եւ ամուսնութեան թուականը, հայրս ալ շարունակած էր նոյնը եւ գրած մօրս և մեր ծննդեան թուականները:

Շատ յաճախ երբ մամայիս հետ առանձին կը մնայի, կ'սկսէր պատմել ինծի Զնգուշի մասին. ես հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէի: Մամաս իր պատմածները լսած էր հօրմէն, որ հարիւր տարիէն աւելի ապրած է, հոկայ եւ լայնալանջ մարդ մը, նման իրեն ժամանակակից մարդոց:

Մամաս կը պատմէր թէ մեր հին քաղաքը Քէսուկ Քէօրքուն եղած է, մարդաշէն գիւղ մը, որ ունեցած է կամուրջ մը ու հաստատուն եկեղեցի մը, այս վերջնոյն հիմերը մինչեւ հիմա յայտնի են: Շէն գիւղին քէհեան հայ եղած է, Փիլոյ անունով քաջ եւ ազդեցիկ մէկը, որմէ կը սարսափին եղեր շրջակայ գիւղերու մարդիկը: Շէն գիւղին դիրքը դաշտի մէջ ըլլալով՝ շարունակական կոիւներու թատերավայր դարձած է, Հայեր բնաւ հանգստութիւն գտած չեն թշնամին կողմէ գիւղին վրայ կատարուած յաճախակի յարձակումներուն պատճառաւ: Հայեր քաջութեամբ դիմադրած են բոլոր յարձակումներուն եւ շարունակ տարած յաղթահակը: Կոիւները տեւած են երկար տարիներ, սակայն թշնամին չէ կրցած ո՛չ գիւղին վնասել եւ ոչ ալ հայութեան, ընդհակառակը միշտ ալ ետ մղուած է մեծ կորուսով: Շրջակայ գիւղերուն մէջ ալ ցրուած շատ մը հայեր կան եղեր:

Փիլոյ Քէհեան խորհելով որ Շէն գիւղին տեղը վտանգաւոր է եւ օր մը չօր մը պիտի գրաւուի թշնամիին կողմէ, կը կանչէ իրեն համակիր հայերը եւ խորհուրդ կուտայ անոնց փոխել գիւղին տեղը եւ լեռը ելնել, հոն՝ որ մենք այսօր կը կոչենք մեր ծննդավայր Զնգուշը: Այսպէս Հայեր կ'որոշեն իրենց գիւղը շինել լերան կուրծքին վրայ, որ անտառ եղած է: Փիլոյ Քէհեայ անմիջապէս քաջ հայերը կը դրէ հոն ծառերը կտրելու: Միւս կողմէ շրջակայ գիւղերը ցրուած հայութիւնը կը հաւաքէ Շէն գիւղ: Քիւրտեր տեսնելով որ Հայեր կը զաղթեն Շէն գիւղէն, աւելի կը կատղին. Հայերու եւ Քիւրտերու միջեւ թշնամութիւնը աւելի եւս կը սաստկանայ: Քիւրտեր կը մտաղրեն բնաջնջել Հայերը եւ հրեհի տալ Շէն գիւղը: Հայեր կ'սկսին իրենց գոյքերը եւ պաշարները կրել լեռը: Կատաղի յարձակումը կ'օկօի թրշնամիին կողմէ. Հայ քաջերը սակայն կը գիմադրեն եւ կամ կամաց կամաց լեռը կ'ելնի՝ վաղաժնը կողեւ կը հայութիւնը մէկ մեր բոլոր մասնաճիւղերը նկատի ունենան այս պարագան եւ եթէ կարելի է կազմակերպեն այսպիսի յանձնախումբեր, այսպիսի անձերէ որ մեր բոլոր մասնաճիւղերը նկատի ունենան այս պարագան եւ եթէ կարելի է կազմակերպեն այսպիսի յանձնախումբեր, այսպիսի անձերէ որոնք ամբողջին վստահութիւնը կը կամ կերաչինացի գործին չհաւտացող:

Փոխուի: Այս կոիւր մղուած է շուրջ երեք ու կէս դար առաջ:

Հայեր կը գաղթեն Զնգուշը: Թշնամին տեսնելով որ անկարելի է դիմադրել՝ հազարաւոր զոհեր տալով եւ կը քաշուի: Այդ ժամանակ Հայերն ալ իրենց զոհերը կ'ունենան, բայց շատ քիչ թիւով: Կոիւր կը վերջանայ, Հայեր իրենց մեռելները կը հաւաքեն վանքին գերեզմանոցը (այդ ատեն հոն վանք կայ եղեր արդէն) եւ թշնամիին ալ արտօնութիւն կուտան որ գան եւ իրենց մեռելները վերցնեն:

Թուրքեր եւ Քիւրտեր տեսնելով որ Հայեր անվախ եւ քաջ կուռղ ժողովուրդ մըն են, կ'սկսին բարեկամանալ անոնց հետ: Հայեր անմիջապէս վերաշխնութեան գործին կը լծուին, վիթիարի ծառերը կտրելով կը շինեն իրենց տուները եւ ընտանիքի մը անդամներուն պէս սիրով եւ համեռաշխութեամբ յառաջ կը տանին այս վերաշխնութեան գործը, որ տասը տարիէն աւելի կը տեւէ: Հայ կիներ ու աղջիկներ ալ իրենց գերեց կ'ունենան՝ գիշեր ցերեկ օգնելով այրերուն: Գիւղին մէջ ջուր չունենալուն շուկայի չայէն ջուր կը տանին եղեր: Կը շինեն փոքրիկ մատուռ մը, ուր իրենց պաշտամունքը կը կատարեն: Շրջակայ գիւղերու Քիւրտերուն հետ կ'սկսին ասլրիլ խաղաղ կեանք մը:

Պրուքլին

ՊԵՏՐՈՍ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
(Շարունակելի)

ԲԱՂԱԼԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

ԶՆԳՈՒՇՑԻՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Զնգուշի Վերջ. Միութեան հինգերորդ Պատգմ. Ժողովը տեղի ունեցաւ նիւ Եորքի մէջ, Օգոստ. 4 եւ 5 օրերուն. այս առթիւ կարգ մը քաջակերական երեւոյթներ նկատեցին, որոնք կ'ուղեմ բացատրել մէկ քանի խօսքերով:

Առաջին, այս տարուան Պատգ. Ժողովը շատ աւելի կարճ ժամանակի մէջ աւելի գործ տեսաւ, քան անցեալ տարիներուն մէջ: Կը յիշեմ 1926ի եւ 1927ի ժողովները, որոնք տեւեցին մօտաւորապէս 18 ժամ, իսկ այս տարուանը միայն 8 ժամ: Ասիկա կը նշանակէ թէ մեր հայրենակիցները կը նան աւելի լաւ եւ կտրուկ միջոցներով կարգադրել ինդիրները եւ անոնց մօտենալ շինելու եւ ոչ թէ քանդելու ոգիով:

Ի՞մ ուշադրութիւնս գրաւող երկրորդ ամենահետաքըրք բական երեւոյթը լորէնսի մասնաճիւղին տեղեկադրին մէջ յիշուած հաշտարար յանձնախումբի մը կազմութիւնն էր: Այս յանձնախումբին գործը եղած է Զնգուշիներու մէջ պատճած անպատեկութիւններ, վէճեր կամ կոիւներ կարգադրել եւ հաշտեցնել երկու կողմերը, եթէ կարելի է: Լուրէնսի մեր հայրենակիցներուն առած այս քայլը զովելի է եւ պէտք է արձագանդ գտնէ ամենուրեք: Այսպիսի մարմնոյ մը գոյութիւնը հրաշքներ կրնայ գործել: Պիտի թելադրէի որ մեր բոլոր մասնաճիւղերը նկատի ունենան այս պարագան եւ եթէ կարելի է կազմակերպեն այսպիսի յանձնախումբեր, այսպիսի անձերէ որոնք ամբողջին վստահութիւնը կը կամ կերաչինացի գործին չհաւտացող:

Երրորդ, մեր մասնաճիւղերէն մէկուն բերած հարցեէն մէկն էր քեմբէյն մը սկսիլ, մեր հայրենակիցները միացնելու վերաշխնացի գործին: Թէեւ մեր հայրենակիցներու նշգրիտ թիւը չունինք, սակայն վեցէն եօթը հարիւրը կը համար մէկ մեր բոլոր մասնաճիւղերը նկատի ունենան այս պարագան եւ եթէ կարելի է կազմակերպեն այսպիսի յանձնախումբեր, այսպիսի անձերէ որոնք ամբողջին վստահութիւնը կը կամ կերաչինացի գործին չհաւտացող:

